

SLUJIND LUI DUMNEZEU ȘI OAMENILOR: EPISCOPUL VASILE COMAN AL ORADIEI

Petru ARDELEAN*

SERVING GOD AND PEOPLE: BISHOP VASILE COMAN OF ORADEA

Abstract

This article presents the complex personality of a bishop of the Romanian Orthodox Church, who was remarkable on several levels: pastoral, missionary and household. He served for a period of twenty years as bishop of Oradea, making it to bear with dignity the title "of Oradea" because it was identified with Oradea.

Keywords: Vasile Coman, Orthodox Church, Oradea, ministration.

Introducere

Aduceți-vă aminte de mai marii voștri, care v-au grăit vouă cuvântul lui Dumnezeu; priviți cu luare aminte cum și-au încheiat viața și urmați-le credința sunt cuvintele pe care apostolul Pavel le-a scris în Epistola către Evrei (13, 7). Aceste cuvinte, de o importanță deosebită, își au actualitatea lor peste veacuri. Există expresia că uitarea face parte din ființa umană, că „a uita este omenește”, dar prezentul nu are valoare fără trecut și există grație acestuia. Perspectiva viitorului nu se reduce doar la prezent, ci se articulează prin valorificarea trecutului.

În acest context al aducerii aminte se încadrează și lucrarea de față. Ea s-a născut ca urmare a mai multor factori. Și anume, un prim factor ar fi acela că în anul 2012 s-a împlinit un secol de la nașterea pe meleagurile Călnicului a celui care avea să devină episcop al Oradiei, precum și două decenii de la „marea trecere”, de la nașterea Preasfinției Sale în ceruri, dar și al faptului că Biserica Ortodoxă Română a declarat anul 2015 ca *Anul comemorativ al Sfântului Ioan Gură de Aur și al marilor păstori de suflete*. Nu trebuie uitat faptul că în urbea de pe Crișul Repede a existat până la jumătatea veacului trecut o Academie de Teologie de mare valoare, cu un grad ridicat de prestanță a dascălilor care au predat aici. O parte din ei i-au fost dascăli de teologie și învățăcelului Vasile Coman în perioada studenției în Academia Teologică din Sibiu.

Cuprins fiind de puternicul său crez că slujim lui Dumnezeu în măsura în care îi slujim pe oameni, vlădicul Vasile n-a putut face abstracție de slujirea aproapelui. De aceea toate mărturiile vorbesc despre un ierarh blând, bun și lesne iertător, dar în același timp cu o înaltă pregătire teologică. Fin cunoscător al istoriei poporului român, dar și al Bisericii, știa că în momentul în care va accepta această misiune de apostolat în această eparhie aflată la „brazda de vest” a țării - cum îi plăcea adesea să spună -, trebuia să se ridice cel puțin la nivelul înaintașilor săi din scaunul vlădicesc al Oradiei Mari. Așadar, a fost darul

---

* Muzeul Țării Crișurilor, petruardelean@yahoo.com.

lui Dumnezeu să păstorească aici un vlădică ce și-a pus la temelie întregii sale activități sacerdotale slujirea cu credincioșie și dăruire integrală a Bisericii, ca și a patriei străbune, cristalizată în cele două dimensiuni pe care Preasfinția Sa le-a îngemănat în chip fericit: slujirea lui Dumnezeu prin slujirea oamenilor.

1. Repere biografice

În ziua de Crăciun a anului 1912 se naștea în familia lui Ioan și Ioana Coman din Dealul Câlnicului cel de-al doilea copil – Vasile. În discursul ținut cu ocazia alegerii sale în demnitatea de episcop al Eparhiei Oradiei, protopopul Vasile al Brașovului spunea: „Mărit Colegiu, în viața mea a biruit puterea rugăciunii mamei mele. Venit pe lume în ziua de Crăciun, ea m-a închinat Domnului. Spunea că acesta este lăsamântul bunicului ei – strănepot al preotului Cosma din Deal, luptător cu întreaga familie lui pentru apărarea dreptei credințe la jumătatea secolului XVIII – ca pe unul din copiii ei să-l facă preot”¹. Alături de aceste cuvinte frumoase adresate mamei sale, vorbește la fel de frumos și despre tatăl său care „avea o fire mai realistă. Nu odată mi-a spus: «să nu umbli cu capul în nori». El m-a legat cu o iubire puternică de glia strămoșească când m-a învățat să trag brazda la plug, mi-a spus: «să privești înainte, altfel nu tragi brazdă bună. Să știi că nu poți fi preot vrednic, dacă nu îți place munca»”². Țărani harnici, Ioan și Ioana Coman, au fost așezați în toate ale lor și profund credincioși, având „o casă” de copii cărora le-au împărtășit ceea ce Dumnezeu și înaintașii lor le-au hărăzit – cinste, omenie, râvnă și prețuire pentru muncă, dor de luminare, credință lucrătoare³.

Date despre copilăria sa nu avem foarte multe, știm doar că a participat alături de tatăl său la momentul cel mai însemnat al copilăriei și care i-a marcat viața, pe Câmpul lui Horea de la Alba Iulia unde, la 1 decembrie 1918 a fost de față când s-a întrunit Marea Adunare Națională punându-se astfel bazele Marii Uniri și realizarea României Mari. Momentul i-a rămas în memorie evocându-l cu diferite ocazii: „Îmi aduc aminte că era o zi de iarnă geroasă. Scârțâiau roțile căruței când am pornit din satul nostru Deal care se află la vreo 15 km de Alba Iulia ... Am ajuns pe Câmpul lui Horea, unde era adunată o mulțime imensă de oameni. În fața ochilor mei de copil era o mare întinsă. Veneau neîncetat coloane întregi, cu steaguri tricolore, strigând toți: «Vrem să ne unim cu Țara!», «Trăiască România Mare!». Apoi au început să vorbească frunțașii poporului român, exprimând dorința fierbinte a tuturor transilvănenilor de a fi una cu frații de peste munți și de a rupe frontierele nefirești ce despărteau aceeași țară și același neam. O puternică impresie a produs cuvântarea lui Vasile Goldiș, care a spus: «Vrem să fim una cu țara întreagă ! Vrem să fim copii ai României Mari!»”⁴.

Între 1919 – 1923 urmează cursurile școlii primare în satul natal. Clasa I gimnazială o urmează la Gimnaziul din Sebeș (Alba) între 1923 – 1924, iar cursurile școlii medii (clasele II – VII) la Liceul „Aurel Vlaicu” din Orăștie între 1924-1930⁵, unde a fost tot timpul bursier. Între anii 1930 – 1934 a urmat cursurile Academiei Teologice „Andreiane” din Sibiu, terminând ca șef de promoție. Subiectul tezei de licență a fost *Doctrina despre purgatoriu și combaterea ei* primind calificativul „distincție”⁶. Remarcându-se ca un bun învățăcel, a fost premiat pe parcursul studiilor universitare în repetate rânduri. În buna tradiție șaguniană a avut aici o pleiadă de profesori erudiți, mulți dintre ei licențiați și doctori în Teologie la renumita Universitate din Cernăuți: pr. Ilie Beleuță (Istoria Bisericii Române și Patologie), pr. Nicolae Colan (Noul Testament), pr. dr. Nicolae Neaga (Vechiul

¹ „Alegerea noului episcop al Oradiei”, în *Mitropolia Ardealului*, nr. 1-2 / 1971, p. 38

² *Ibidem*

³ „Chemat Apostol ...”, în *Mitropolia Ardealului*, nr. 1-2 / 1971, p. 29

⁴ Dr. Vasile Coman, „Et in Arcadia ego”, în *Legea Românească*, Oradea, nr. 8-9 / 1991, p. 1 apud Pr. Dorel Octavian Rusu, „Episcopul Vasile Coman al Oradiei, o viață închinată slujirii lui Dumnezeu și oamenilor”, în *Legea Românească*, Oradea, nr. 4 / 2012, p. 28-29

⁵ Pr. Dr. Cristian Muntean, „Cronologie”, în vol. *Episcopul Dr. Vasile Coman al Oradiei: 20 de ani de la înveșnicirea sa* (coord. Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru Megheșan, Pr. Lect. Univ. Dr. Emil Cioară), Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 2012, p. 331

⁶ „Chemat Apostol ...”, p. 29

Testament și Limba ebraică), pr. dr. Nicolae Popoviciu (Dogmatică și Apologetică și Limba greacă), pr. Alexandru Popa (Morală și Sociologie), pr. dr. Iosif Hradil (Liturgică și Drept bisericesc), pr. dr. Nicolae Terchilă (Filosofie, Pedagogie, Catehetică și Omiletică), Candid Popa (Cântare bisericească și Tipic), pr. Nicolae Topolog și Nicolae Oancea (Ansamblu coral)⁷.

Fiind remarcat de Mitropolitul Nicolae Bălan († 1955) a fost trimis ca bursier al Academiei teologice, pe parcursul anului universitar 1934-1935 la Universitatea din Cluj unde va audia cursurile Facultății de Științe Naturale.

La 4 ianuarie 1936 se căsătorește cu învățătoarea Aurelia Curcubătă, verișoara primară a teologului Dumitru Stăniloae și nepoata preotului Iordan Curcubătă din Budila⁸.

2. Preot, Profesor și Protopop

La 28 februarie 1936 este hirotonit preot de către Episcopul Vasile Stan în Catedrala mitropolitană din Sibiu, pentru parohia Șirnea din Branul de Sus, județul Brașov, unde va păstori până la 1 septembrie 1937⁹. Începutul misiunii sale preoțești l-a evocat adesea cu multă duioșie. Această primă răspântie de drumuri a vieții sale avea să o deslușească mai târziu: „Încă în vremea studenției, mitropolitul Bălan mă îndemna mereu să-mi desăvârșesc pregătirea teologică, să-mi iau doctoratul și să mă călugăresc, intuind în mine un viitor ierarh. Sfătuindu-mă cu doi mari dascăli ai mei, prof. Nicolae Colan, viitorul mitropolit al Ardealului și cu părintele Dumitru Stăniloae, aceștia mi-au spus: E mai bine să te călugărești un an mai târziu, decât cu un ceas mai devreme. Am meditat la acest sfat înțelept și apoi m-am dus la mitropolitul Bălan și i-am spus: Înalt Prea Sfinția Voastră, vă mulțumesc pentru încrederea pe care mi-o acordați, dar eu sunt hotărât să fiu preot de mir, chiar și într-un vârful de munte. Și așa am ajuns în parohia Șirnea, situată pe înălțimi, care nu avusese preot timp de 15 ani”¹⁰.

Deși era într-o parohie situată „într-un vârful de munte”, preotul Vasile nu s-a mulțumit doar cu cele acumulate în Academia din Sibiu, ci a dorit mai mult. Și-a dorit îmbogățirea culturii sale teologice și astfel, călcând pe urmele erudiților săi dascăli sibieni, la 10 noiembrie 1936 devine licențiat al Universității „Regele Carol II” din Cernăuți, cu media „distingție”, prezentând lucrarea *Învățătura romano-catolică despre purgator și combaterea ei*¹¹. Acceptarea de către tânărul preot să slujească într-o parohie oarecare, i-a adus nu numai satisfacții profesionale, dar și un plus de experiență în raportarea la necesitățile atât ale credincioșilor, dar mai ales pentru mai târziu, a necesităților preoților de mir din parohiile rurale. De aceea, acest început al misiunii preoțești din acel sat de munte l-a evocat adesea cu multă duioșie impresionat fiind de „însemnătatea și rodnicia legăturii sufletești vii și calde dintre păstor și păstorii”¹².

Însă capacitățile sale intelectuale l-au făcut să nu se plafoneze și să se piardă în negura munților, de aceea ia hotărârea să urmeze Seminarul Pedagogic din Cluj (1936 – 1937), urmând ca în sesiunea din iunie 1937 să promoveze examenul de capacitate pentru profesori, cu media 9, 50, specialitatea religie¹³. Ca urmare a promovării acestui examen, avea dreptul deplin de a intra în învățământ, lucru pe care îl și face. Astfel, începând cu 1 septembrie 1937 îl găsim ca și profesor de educație morală la școlile de ucenici din Brașov, precum și la ore de religie la școlile secundare de fete din același oraș. Dovedind reale calități de dascăl, din anul următor va fi numit ca profesor de religie la Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov, unde va activa până în anul 1942, an în care va fi ales ca preot paroh la Biserica „Adormirea Maicii Domnului” din Brașov-Cetate¹⁴.

⁷ Pr. Dorel Octavian Rusu, „Episcopul Vasile Coman ...”, p. 29

⁸ Pr. Dr. Cristian Muntean, „Cronologie”, în *Episcopul Dr. Vasile Coman ...*, p. 331

⁹ *Ibidem*

¹⁰ Pr. Dorel Octavian Rusu, „Episcopul Vasile Coman ...”, p. 31

¹¹ Pr. Dr. Cristian Muntean, „Cronologie”, în *Episcopul Dr. Vasile Coman ...*, p. 332

¹² Pr. Dorel Octavian Rusu, „O viață închinată slujirii lui Dumnezeu și oamenilor Dr. Vasile Coman, Episcopul Oradiei”, în *Legea românească*, Oradea, nr. 2 / 2007, p. 8

¹³ Pr. Dr. Cristian Muntean, „Cronologie”, în *Episcopul Dr. Vasile Coman ...*, p. 332

¹⁴ *Ibidem*

Chiar și în această slujire la catedră, Vasile Coman a văzut un lucru sacru. Dacă în Șirnea a modelat generații de tineri de la înălțimea amvonului, acum, pentru o perioadă de 5 ani i-a modelat de la nivelul catedrei: „Am slujit la acest liceu, cel mai vestit din Transilvania, ca la un altar și am avut bucuria să ridicăm acolo o capelă, în care se făcea serviciu religios pentru elevii liceului, care era o școală confesională. Fiind și duhovnicul școlii, aici elevii își făceau rugăciunea de dimineață și de seara și participau în fiecare duminică și sărbătoare la Sfânta Liturghie. De la început am pornit cu convingerea că nu se poate crește o generație de oameni cu caracter fără a avea la temelie învățătura și morala creștină. În același timp, ca profesor de religie, mi-am întărit conștiința că religia și cultura sunt doi factori primordialii ai educației”¹⁵.

Anii grei ai războiului s-au făcut cunoscuți și în viața familiei preotului Vasile Coman, dar parcă era tot mai prezentă în viața sa amintirea aceluși 1 decembrie 1918 în care, alături de mii de alte inimi care au simțit românește la Alba Iulia, de aceea nu stă departe de păstoririi săi și participă cu cele necesare la înzestrarea armatei române greu încercată. Ca urmare a acțiunilor sale va primi la 8 martie 1940 Medalia centenarului Regelui Carol I pentru contribuția adusă înzestrării armatei¹⁶.

Anul 1942 îi aduce numirea ca preot paroh la parohia Sfânta Adormire din Brașov-Cetate, parohie pe care o va păstori pentru o perioadă îndelungată¹⁷. Pe lângă activitatea de păstor, nu uită niciodată chemarea pentru studiu aprofundat al diferitelor probleme, și de aceea în anul 1944 se înscrie la cursurile pentru doctorat în cadrul Facultății de Teologie din București. Timp de trei ani, sub coordonarea părintelui profesor Petre Vintilescu lucrează la definitivarea tezei de doctorat cu titlul *Rugăciunile pentru căpetenia și autoritățile Statului în cultul creștin*¹⁸, teză susținută la 24 octombrie 1947 și distinsă cu titlul „magna cum laude”¹⁹.

Începând cu data de 1 ianuarie 1957 este numit protopop al Brașovului pentru o perioadă de „patrusprezece ani încheiați” până la alegerea sa ca episcop al Oradiei, perioadă în care „am vestit și am slujit cu «vreme și fără vreme» cu aceeași dăruire la altarul Bisericii și la altarul Patriei”, iar în perioadele de răgaz a așezat în slove aceleași simțăminte alese și îndemnuri creștinești, dar și românești²⁰.

Perioada în care și-a desfășurat activitatea de protopop a fost una remarcabilă, acumulând experiență pastorală și administrativă destul de bogată, experiență pe care o va folosi pe perioada episcopatului în relațiile cu preoții. Bun gospodar, va iniția și conduce lucrările de zidire a unui nou sediu al protopopiatului și a înființării unui muzeu în prima școală românească din Transilvania de la Biserica din Șcheii Brașovului. Ideea înființării acestui Muzeu a venit odată cu descoperirea în podul Bisericii „Sf. Nicolae” a unui spațiu ce depozita mii de cărți și documente de o valoare inestimabilă, precum și obiecte de cult²¹. Om de carte și cultură, a înțeles valoarea acestor cărți și documente, alături de parohul bisericii, dr. Iuliu Ișa și de nepotul mitropolitului Nicolae Colan, profesorul Ion Colan, au luat hotărârea înființării unui muzeu bisericesc. Dar, datorită vremilor, acest lucru era practic imposibil. Însă, găsind un sprijin foarte important în persoana lui Eugen Duldner, inspectorul de culte, înființează Muzeul Culturii Românești, numindu-l astfel pentru a nu atrage asupra sa, dar mai ales a documentelor, ochii autorităților comuniste²². Primind binecuvântarea Mitropolitului Nicolae Colan al Ardealului, și „binecuvântarea” tacită a autorităților locale, reușește să inaugureze muzeul cu ocazia prăznuirii Sfinților Apostoli

¹⁵ Pr. Dorel Octavian Rusu, „Episcopul Vasile Coman ...”, p. 31

¹⁶ Pr. Dr. Cristian Muntean, „Cronologie”, în *Episcopul Dr. Vasile Coman ...*, p. 332

¹⁷ „Chemate Apostol ...”, în *Mitropolia Ardealului*, nr. 1-2 / 1971, p. 29

¹⁸ † Vasile Coman, *Rugăciunile pentru autoritățile statului în cultul creștin*, Ediție îngrijită de Pr. dr. Cristian Muntean, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2007; † Episcop dr. Vasile Coman, „Rugăciunile pentru autoritățile statului în cultul creștin”, în *Mitropolia Banatului*, nr. 10-12 / 1970; 7-9 / 1973; 7-9 / 1979; 4-6 / 1980; 7-9 / 1980.

¹⁹ „Chemate Apostol ...”, în *Mitropolia Ardealului*, nr. 1-2 / 1971, p. 30

²⁰ *Ibidem*, p. 39

²¹ Pr. Prof. Dr. Vasile Oltean, „Protopopul Vasile Coman – ctitor întemeietor al Muzeului Culturii Românești și Șcheii Brașovului”, în *Episcopul Dr. Vasile Coman ...*, p. 57

²² *Ibidem*

Petru și Pavel în anul 1961²³. Iată cum anunța protopopul Vasile Coman inaugurarea muzeului în *Telegraful Român* din 1961: „La 29 iunie 1961, sărbătoarea Sf. Ap. Petru și Pavel, cronica bisericii «Sf. Nicolae» din Șchei a înscris un eveniment de seamă. Bogatul tezaur de cultură și artă bisericească pe care îl are «mama bisericilor ortodoxe din Țara Bârsei» a fost rânduie după cele mai moderne criterii muzeistice și oferit publicului vizitator, ca o mărturie despre puterea creatoare a poporului român (...). Solemnitatea inaugurării a avut loc în 29 iunie 1961. După săvârșirea Sf. Liturghii s-a trecut în clădirea muzeului unde s-a săvârșit sfeștania de către P.C. Prot. Traian Belașcu, vicarul mitropoliei, prot. Vasile Coman, prot. C. Mușlea, I. Ișa și pr. Șt. Tascianu în prezența credincioșilor. La inaugurarea muzeului au participat reprezentanți ai Departamentului Cultelor și ai autorităților locale ...”²⁴. Adaosuri la ceea ce a scris în revista sibiană aduce în Revista *Mitropolia Olteniei* (nr. 11-12 / 1968, p. 947-951) arătând deosebita legătură care s-a făcut între Biserică și Școală, școala românească născându-se practic la umbra bisericilor: „Ceea ce dă valoare și mai mare acestei biserici (Sf. Nicolae din Schei n.n.) este faptul că în vecinătatea ei, sub îndrumarea și ocrotirea preoților și dascălilor ei, a luat ființă și a desfășurat o activitate binefăcătoare multe veacuri cea dintâi școală românească din întreg cuprinsul României întregite. Începuturile ei merg mână la sfârșitul secolului al XV-lea (1495). A funcționat într-o clădire de lemn o sută de ani. S-a refăcut complet din piatră între anii 1594-1595 din daniile lui Aron Vodă al Moldovei, cu purtarea de grijă a învățatului protopop Mihai”. De asemenea, din aceeași relatare mai putem observa că arhiva bisericii număra peste 10000 de documente și aproape 1200 de cărți, cu un bogat fond de manuscrise²⁵. Locașul de cultură a fost vizitat atât de autoritățile Statului comunist, cât și de prelații Bisericii. De asemenea, tot în plan bisericesc, a reușit să solidarizeze preoții din protopopiat în acceptarea și implementarea picturii în stil bizantin²⁶.

Fire cuprinzătoare și împăciuitoare, protopopul Vasile s-a implicat și în viața comunității păstrând bune legături cu autoritățile politice. De aceea, a fost ales membru în Comitetul de luptă pentru pace din județul Brașov, dar a deținut și două legislaturi ca deputat (consilier) al orașului Brașov și apoi al județului Brașov. Pentru această activitate a fost decorat cu *Ordinul Steaua Republicii Socialiste România* (clasa a V-a)²⁷.

Așa cum spunea în discursul de alegere în treapta de ierarh, când vremea i-a dat un răgaz, a așezat pe hârtie simțămintele și îndemnurile creștinești, publicând predici, studii, recenzii și articole de îndrumare în diferite reviste teologice, fiind un colaborator al multora dintre ele încă de pe băncile Academiei – *Revista Teologică*; *Telegraful Român*; *Mitropolia Ardealului*; *Mitropolia Moldovei și Sucevei*; *Mitropolia Olteniei*; *Mitropolia Banatului* sau *Îndrumător Bisericesc*²⁸. Debutază cu o cronică „Asociație studentescă” și o recenzie la cartea *Biserica și problemele ei sociale* în *Revista Teologică*, nr. 11-12 din 1933.

Toate aceste realizări în plan misionar, atât ca preot în Șirnea, sau ca profesor în Brașov, ca paroh la Biserica „Sfânta Adormire” sau ca protopop, nu puteau fi realizate la același nivel dacă nu avea alături și draga lui familie – soția Aurelia cu care s-a căsătorit la 4 ianuarie 1936, precum și binecuvântarea oricărei familii, copiii, care i-au umplut de bucurie zilele.

Din această căsătorie au rezultat trei copii, și anume – Vasile, întâiul născut, numit după numele tatălui, se naște la data de 19 mai 1938. După o perioadă de 5 ani se naște

²³ *Ibidem*, p. 60

²⁴ Prot. Vasile Coman, „Inaugurarea muzeului bisericii «Sf. Nicolae» din Șcheii Brașovului”, în *Telegraful Român*, nr. 4 / 1961, p. 4 apud Pr. Prof. Dr. Vasile Oltean, „Protopopul Vasile Coman ...”, p. 60-61

²⁵ Pr. Prof. Dr. Vasile Oltean, „Protopopul Vasile Coman ...”, p. 62-63

²⁶ Pr. Dorel Octavian Rusu, „Episcopul Vasile Coman ...”, p. 32

²⁷ „Chemate Apostol ...”, în *Mitropolia Ardealului*, nr. 1-2 / 1971, p. 30

²⁸ Între cele mai importante publicații în aceste reviste sau lucrări de sine stătătoare amintim: „Raportul dintre rugăciunile pentru morți și purgatoriu”, în *Revista Teologică*, 1938, p. 424-441; „Creație, evoluție și transformism”, în *Omagiu Î.P.S. Mitropolit Nicolae Bălan*, Sibiu, 1940; *Adevărul ortodox și greșeala sectară despre Sfânta Tradiție*, Sibiu, 1941; *Hristos și tineretul. Meditații*, Brașov, 1943; *Religie și caracter*, Brașov, 1944; *Exorciștii în Dreptul Bisericesc*, Brașov, 1945; *Hristos în familie*, Brașov, 1945; *Cartea în slujba păstoririi creștine*, 1948; „Temeiul biblic și patristic al rugăciunilor pentru căpetenia și autoritățile Statului”, în *Omagiu Î.P.S. Mitropolit Nicolae Bălan*, Sibiu, 1955; „Coordonate ale vieții creștine”, în *Mitropolia Banatului*, 1968.

al doilea fiu – Dumitru la 25 iulie 1941. După alți cinci ani i se naște și o fiică – Maria-Aurelia, alintată Marioara, la 30 iulie 1946.

Viața de familie a părintelui Vasile se va încheia odată cu plecarea prematură din această viață a protoprezbiterii Aurelia după o îndelungată suferință la 17 august 1969. Conjunctura favorabilă pentru Biserica Ortodoxă a fost aceea că toți cei trei copii erau căsătoriți și așezați la casele lor, ceea ce făcea din protopopul Brașovului să fie întru totul disponibil pentru îndatoririle bisericesti ca și până atunci.

Rămas văduv și îndeplinind condițiile de a putea accede spre treapta ierarhiei, la 13 decembrie 1979 a fost propus și ales de către Colegiul Electoral Bisericesc.

3. Alegerea în treapta de episcop

Cu o bogată activitate, atât în plan profesional, cât și al personalității sale și cu un bun „urcuș în omenie”, după cum remarca Dumitru Stăniloae, un apropiat al sufletului său, protopopul Vasile al Brașovului, a devenit principalul candidat la accederea în treapta ierarhică de arhiereu pentru scaunul episcopal al Eparhiei Oradiei, după vacantarea acestuia în decembrie 1969 prin pensionarea forțată a episcopului Valerian Zaharia.

În conformitate cu prevederile Statutului de organizare al Bisericii Ortodoxe Române, pentru alegerea în demnitatea de arhiereu, trebuie să se întrunească Colegiul Electoral Bisericesc (C.E.B.). Și în cazul de față, C.E.B. s-a întrunit la data de 13 decembrie 1970 la Palatul Patriarhiei. În dimineața acelei zile s-a săvârșit în Paraclisul Sfintei Patriarhii, îndătinata Doxologie de către P.S. Teofil al Vadului, Feleacului și Clujului, înconjurat de preoți slujitori ai Catedralei Patriarhale. La această slujbă au participat și membrii Colegiului Electoral Bisericesc, precum și membrii Adunării Naționale Bisericești (A.N.B.). Lucrările A.N.B. și ale C.E.B. au fost prezidate de către Prea Fericirea Sa Părintele Patriarh Justinian. La aceste ședințe au participat și reprezentanți ai conducerii de stat, anume: Prof. Dumitru Dogaru – Președintele Departamentului Cultelor, Prof. Dr. Stanciu Stoian – membru corespondent al Academiei Române și delegat al Marii Adunări Naționale, Gheorghe Nenciu – vicepreședinte al Departamentului Cultelor, împreună cu Ion Rodeanu, Ioan Rusu și Ion Emil Lungeanu – directori în Departamentul Cultelor²⁹.

După ce s-a realizat votarea, la care au participat un număr de 89 de persoane, Î.P.S. Nicolae al Ardealului, a dat citire buletinelor de vot. Întrunind unanimitatea voturilor exprimate, a fost ales în scaunul de episcop al Oradiei, protopopul de Brașov - Vasile Coman.

Ca urmare a acestor momente, a fost chemat să țină un discurs și nou-alesul episcop al Oradiei. Vădit mișcat de solemnitatea momentului, a reușit să impresioneze prin puterea discursului demonstrând bogata sa cultură teologică și laică. Dintru început vorbește despre lucrarea lui Dumnezeu în viața fiecăruia dintre noi, o lucrare ce uneori „este lină și nebăgată în seamă, alteori răsună ca o trâmbiță, ca o poruncă de sus, ne călăuzește pe cărări la care nu ne așteptăm și pe care nu ne socotim vrednici să umblăm”³⁰. Partea a doua a discursului o direcționează spre rolul important jucat de Biserica Ortodoxă în această parte de vest a țării, făcând un scurt periplu prin istoria Transilvaniei. De asemenea, nu uită să amintească și de credincioșii care îi vor fi sub păstorie.

Dar, pentru că nu făcea parte din cinul monahal, părintele Vasile trebuia să treacă și prin acest pas, de aceea a fost tuns în monahism la 21 decembrie 1970 la Mănăstirea Brâncoveanu de la Sâmbăta de Sus. Actul solemn al tunderii în monahism a fost oficiat de Î.P.S. Nicolae al Ardealului înconjurat de un sobor de arhimandriți, ieromonahi, preoți și diaconi. Tot în aceeași zi a fost ridicat la rangul de arhimandrit³¹. Trebuie făcută precizarea că în acest moment al tunderii în monahism a preferat să își păstreze numele de Vasile.

Câteva zile mai târziu, în a treia zi a Praznicului Nașterii Domnului, când este pomenit primul martir al Bisericii creștine – Sfântul arhidiacon Ștefan – nou-alesul Episcop al Oradiei, Arhimandritul Dr. Vasile Coman, va primi taina hirotoniei întru arhiereu în

²⁹ „Alegerea noului episcop ...”, în *Mitropolia Ardealului*, nr. 1-2 / 1971, p. 33

³⁰ *Ibidem*, p. 38

³¹ *Ibidem*, p. 42

Catedrala Mitropolitană din Sibiu (unde a fost hirotonit și înaintașul lui în scaunul episcopal al Orăzii-Mari, Nicolae Popoviciu³²) urmându-se toată pravila.

După cercarea ipopsifiului, liturghia arhierescă a fost săvârșită de către Î.P.S. Nicolae al Ardealului, dimpreună cu P.S. Teofil Herineanu al Clujului și P.S. Visarion Rășinăreanu, înconjurați de un impresionant număr de preoți și diaconi: arhim. Dr. Vasile Coman, P.C. Traian Belașcu – vicar arhiepiscopesc, P.C. Prof. Dr. Isidor Todoran – rectorul Institutului Teologic, P.C. consilieri eparhiali Gheorghe Bota (Sibiu), Nicolae Păcală și Toma Păunescu (Oradea), Ioan Popa (Arad), P.C. prof. Dr. Corneliu Sârbu și Dr. Alexandru Moisiu, P.C. prof. Ioan Pop – directorul Seminarului Teologic din Cluj, P.C. protopop al Oradiei Paul Madincea, P.C. Ioan Vlad – prim paroh al Catedralei din Sibiu, P.C. Ioan Negruțiu – inspector eparhial, P.C. Ioan Știru și Ioan Popa (Oradea), P.C. Dănilă Luca (Sibiu) și arhid. Dr. Teodor Savu (Oradea) și Iosif Bolog (Sibiu), diaconii Gheorghe Papuc (Sibiu), Simion Felecan (Cluj) și Mihai Sămărghitan (Sibiu)³³. În conformitate cu normativele legislative, recunoașterea unui ierarh trebuia făcută și de autoritățile statului, știut fiind faptul că în acea perioadă ajungea să fie ales un ierarh doar cu acordul autorităților statale. Astfel, la data de 29 decembrie 1970 a avut loc la Departamentul Cultelor, solemnitatea comunicării și înmânării Decretului privind recunoașterea alegerii noului Episcop al Oradiei de către Consiliul de Stat al Republicii Socialiste România. În cadrul acestei solenne întâlniri s-a dat citire Decretului Consiliului de Stat nr. 547 din 24 decembrie 1970 prin care se recunoștea alegerea noului episcop al Oradiei³⁴.

4. Întronizarea în scaunul episcopal al Oradiei

Respectându-se întru totul pașii, în data de 10 ianuarie 1971, P.S. Vasile va fi întronizat în Catedrala episcopală „cu Lună”. La acest moment solemn au fost prezenți Mitropolitul Nicolae Mladin al Ardealului însoțit de Mitropolitul Nicolae Corneanu al Banatului, episcopii Teoctist Arăpașu al Aradului în calitate de locțiitor de episcop al Oradiei, Teofil Herineanu al Clujului și Visarion Rășinăreanu, episcop-vicar al Mitropoliei Ardealului. Alături de înaltele fețe bisericești au fost și reprezentanți ai celorlalte culte religioase, precum și reprezentanți ai autorităților de stat centrale și locale³⁵.

În cadrul Sfintei Liturghii, P.C. vicar Traian Belașcu a dat citire Gramatei mitropolitane prin care Î.P.S. Nicolae Mladin, în numele Sfântului Sinod rânduește la cârma Eparhiei ortodoxe române a Oradiei pe P.S. Sa dr. Vasile Coman.

Discursul rostit cu ocazia investirii sale în scaunul episcopal al Oradiei, P.S. Vasile își rostește crezul cu care a venit aici și pe care și-l va păstra și duce la îndeplinire, adică acela „de a păstra desăvârșit unitatea credinței, să trăim în adevăr și sfințenie și să împlinim legea iubirii de Dumnezeu și de aproapele” precum și de a vesti „cu timp și fără timp, Evanghelia iubiri de oameni și a păcii în lume”³⁶.

Ca un ierarh luminat, școlit în vechea vatră a Sibiului, P.S. Vasile s-a aplecat și asupra cunoașterii istoriei naționale, lucru pe care îl regăsim și în ușurința cu care vorbește și face incursiuni în istoria poporului român amintindu-i pe marii înaintași care au luptat pentru unitatea poporului: „Ținutul Crișului, Oașului, Sălajului și Bihariei a dat o seama de bărbați luminați în viața națională și bisericească a românilor din Transilvania, al căror nume este demn să fie amintit cu acest prilej. Ierarhi cu dragoste de popor ca Miron Romanul, Ioan Vancea, Samuil Vulcan, Ioan Papp, Roman Ciorogariu, Andrei Magieru și alții au activat pentru luminarea poporului, prin înființarea de școli la care au urmat toți fiii poporului român din aceste părți. Nu putem trece fără să amintim că la Oradea a luat ființă altarul de cultură românească: Revista Familia, întemeiată de Iosif Vucan. Oameni de cultură bihoreni ca profesorul Alexandru Roman, membru al Academiei Române, Partenie Cosma, Nicolae Zigre, Dr. Gheorghe Ciuhandu, mecenajii Emanoil Gojdu și Nicolae Jiga fac cinste acestui popor”³⁷.

³² Pr. Dr. Ioan Mircea Ghitea, *Episcopul martir Dr. Nicolae Popoviciu al Oradiei (1903-1960) Monografie istorică*, Editura România în lume, București, 2012, p. 63

³³ „Alegerea noului episcop ...”, în *Mitropolia Ardealului*, nr. 1-2 / 1971, p. 44

³⁴ *Ibidem*, p. 60

³⁵ *Ibidem*, p. 76-77

³⁶ *Ibidem*, p. 85

³⁷ *Ibidem*, p. 88

Alături de înalții ierarhi care au participat la întronizare, au mai participat și o serie de invitați: consilieri patriarhali, consilieri eparhiali de la Sibiu și Arad, protopopii Eparhiei Oradiei precum și un grup de preoți veniți din Protopopiatul Brașovului. Alături de acești invitați s-a aflat întotdeauna și familia Prea Sfințitului Părinte.

Această virtute a omeniei a dezvoltat-o foarte bine P.S. Vasile, dar nu a uitat niciodată ca să o unească cu cealaltă virtute a iubirii. Dacă în cuvântarea ținută cu ocazia alegerii în scaunul episcopal la Oradiei, protopopul Vasile arăta că i-a fost drag felonul, iată că acum pe umerii săi stătea omoforul și mantia. Sub mantie să își adune un număr cât mai mare de suflete, iar prin purtarea omoforului să se îngrijească atât de problemele credincioșilor, dar mai cu seamă a preoților. Prin aceasta, el a trebuit să se facă exemplu demn de urmat, iar exemplul cel mai bun pe care l-a putut da a fost cel al iubirii față de toți păstorii săi.

5. Activitatea în cadrul episcopiei

Ajuns la cârma Episcopiei Oradiei, noul ierarh și-a mărturisit o impresionantă profesie de credință, izvorâtă dintr-o profundă conștiință, precum și deopotrivă din adâncimea studiilor teologice și a bogatei experiențe dobândite printr-o osârdie de excepție.

Situația parohiilor nu era una foarte bună la momentul venirii Prea Sfinției Sale. A găsit aici peste 100 de parohii vacante³⁸, astfel că încă de la început a acordat o atenție deosebită parohiilor și preoțimii, îndrumându-i, cercetându-i și cârmuindu-i spre o cât mai rodnică lucrare pastoral-misionară. Pentru că puterea exemplului este de o mare importanță, „a vizitat toate parohiile și filiile, multe din ele și de câte 2-3 ori, predicând, sfințind biserici și dând îndrumări pe linie gospodărească. S-a ținut astfel de cuvântul spus la instalare, că, pastorația nu se face din birou, ci din cunoașterea realităților, coborând în mijlocul credincioșilor”³⁹. În toate vizitele sale pastorale din cele 3 județe ale Eparhiei – Bihor, Sălaj⁴⁰ și Satu Mare⁴¹ – s-a aflat într-un permanent dialog cu preoțimea și cu credincioșii și nu a ezitat să rostească de fiecare dată câte o cuvântare ocazională. „Cuvântul cald și îndemnurile Prea Sfinției Sale, bogatele învățături de credință, împărtășite cu o convingere și o limpezime inconfundabile, zidesc pretutindeni lăcașuri duhovnicești, alină, mângâie, întăresc, deschid noi orizonturi spirituale, mișcă multe conștiințe, luminează calea mântuirii, trezesc voințe, cu un cuvânt statornicesc dragostea și atașamentul credincioșilor noștri față de Biserica dreptmăritoare, de credința moșilor și strămoșilor neamului nostru românesc”⁴².

Realizările pe plan gospodăresc-administrativ au avut un rol important în activitatea sa. După cum se știe, fiecare Centru Eparhial are câte o capelă pentru trebuințele sufletești ale episcopului, personalului de la centru, hirotonirii de preoți și diaconi. La momentul sosirii ca episcop la Oradea, capela arăta ca „o sală lungă, cu tavan drept, zugrăvită, cu

³⁸ Pr. Dorel Octavian Rusu, „Episcopul Vasile Coman ...”, p. 34

³⁹ Ioan Negroiu, „Zece ani de realizări în Eparhia Oradiei”, în *Mitropolia Ardealului*, XXVI, nr. 1-3, 1981, p. 9

⁴⁰ Pr. lect. univ. dr. Ionel Chira, „Activitatea pastoral-misionară și liturgică a Episcopului Dr. Vasile Coman în județul Sălaj, între anii 1971-1976”, în vol. *Episcopul Dr. Vasile Coman al Oradiei: 20 de ani de la înveșnicirea sa* (coord. Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru Megheșan, Pr. Lect. Univ. Dr. Emil Cioară), Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 2012, p. 224 – 269; Diac. Dr. Teodor Savu, „Sfințirea Bisericii din Aluniș”, în *Mitropolia Ardealului*, XVI, nr. 9-10, 1971, p. 757; Idem, „Sfințirea Bisericilor din Dumbrava, Boghiș (Prot. Carei) și Nușfalău”, în *Mitropolia Ardealului*, XVI, nr. 11-12, 1971, p. 916; Idem, „Vizitații canonice și sfințiri de biserici în Eparhia Oradiei”, în *Mitropolia Ardealului*, XVII, nr. 9-10, 1972, p. 786; Idem, „Vizitații canonice în Eparhia Oradiei”, în *Mitropolia Ardealului*, XVIII, nr. 5-6, 1973, p. 610; Idem, „Sfințiri de biserici în Eparhia Oradiei”, în *Mitropolia Ardealului*, XVIII, nr. 11-12, 1973, p. 1084; Idem, „Vizitații canonice în Eparhia Oradiei”, în *Mitropolia Ardealului*, XIX, nr. 4-6, 1974, p. 325; Idem, „Vizitații canonice și sfințiri de biserici în Eparhia Oradiei”, în *Mitropolia Ardealului*, XIX, nr. 10-12, 1974, p. 667; Idem, „Sfințiri de biserici și vizitații canonice în Eparhia Oradiei”, în *Mitropolia Ardealului*, XX, nr. 3-5, 1975, p. 385-386; Idem, „Sfințiri de biserici în Eparhia Oradiei”, în *Mitropolia Ardealului*, XX, nr. 11-12, 1975, p. 917-918; Idem, „Sfințiri de biserici în Eparhia Oradiei”, în *Mitropolia Ardealului*, XXI, nr. 1-3, 1976, p. 212; Idem, „Din viața bisericească a Eparhiei Oradiei”, în *Mitropolia Ardealului*, XXI, nr. 4-6, 1976, p. 357; Idem, „Viața bisericească în Eparhia Oradiei. Sfințiri de biserici și vizitații canonice”, în *Mitropolia Ardealului*, XXI, nr. 10-12, 1976, p. 801; Idem, „Sfințiri de biserici și vizitații canonice”, în *Mitropolia Ardealului*, XXI, nr. 10-12, 1976, p. 805.

⁴¹ Pr. Ioan Negruțiu, „Din activitatea pastorală a Preasfințitului Vasile al Oradiei”, în *Mitropolia Ardealului*, anul XVI, nr. 3-4, 1971, p. 324

⁴² Pr. Dorel Octavian Rusu, *Prea Sfințitul Episcop Dr. Vasile Coman ...*, p. 4

niște bănci interioare care numai aspect de capelă nu avea. Prea Sfinția Sa a intuit acest lucru și a purces la treabă. S-a consultat cu specialiști, s-au obținut aprobările necesare și s-a început lucrarea. Astfel, s-a dat jos tavanul și s-a făcut boltă din beton armat, s-a întocmit un deviz de pictură și s-a trecut la executarea picturii în stil neobizantin de către pictorul Profeta Eremia din București, s-a refăcut iconostasul, s-a procurat de la Patriarhie un frumos candelabru sculptat în lemn, s-au cumpărat covoare în întreaga capelă, încât cine o vede acum, rămâne deosebit de impresionat de frumusețea acesteia⁴³. De reamenajarea și pictarea paraclisului episcopal, cu hramul Sfinții Ilie Iorest și Sava Brancovici, s-a ocupat personal Prea Sfințitul Vasile, folosindu-se în acest scop banii ce i s-ar fi convenit de la noile antimise trimise parohiilor. A rezultat, astfel, „o mică capelă sixtină”⁴⁴.

Tot în această direcție, s-a elaborat un plan de reconstrucție totală a clădirilor aparținătoare episcopiei. O realizare importantă a fost amenajarea unei colecții muzeale în 5 camere de la reședința episcopală. „Colecția de obiecte bisericești a eparhiei este destinată să adăpostească bunuri culturale bisericești de o mare însemnătate, ca: manuscrise, documente, cărți, obiecte de artă (picturi pe lemn, pe sticlă, odăjdii, obiecte de cult, sculpturi pe lemn etc.), piese filatelice religioase, toate fiind importante mărturii despre viața bisericească și culturală, socială și națională a românilor din județele Bihor, Satu Mare și Sălaj, teritoriul de jurisdicție al Episcopiei Oradiei”⁴⁵. A fost inaugurată oficial la 25 noiembrie 1973, odată cu Sfințirea Paraclisului episcopal, săvârșită în prezența episcopului vicar patriarhal Antonie Plămădeală. O grijă deosebită a fost îndreptată spre restaurarea și conservarea bisericilor de lemn monumente istorice, de pe întreg ținutul eparhiei. Astfel, în primii 10 ani de arhierie au fost reparate – restaurate în *Bihor* un număr de 34 de biserici monument – Tinăud, Delureni, Hotar, Subpiatră, Tilecuș, Fâșca, Ferice, Corbești, Sebiș, Săldăbagiul Mic, cea de la Sitani a fost strămutată la Brătești, iar cea de la Lazuri – Sohodol la Tinca, în curtea bisericii, Fânațe, Brădet, Stâncești, Rieni, Boianul Mare, Borșa, Păușa, Inand, Homorog, Hidișelul de Jos, Copăceni etc.

În județul *Sălaj*, amintim: Brebi, Ciumărna, Cozla, Creaca, Dragu, Fodora, Letca, Lozna, Păușa, Racîș, Stîna, Voivodeni, Zimbor, Cehei, Camăr, Derșida, Porți, Tusa, Sîrbi, Borza, Sînpetru – Almaș, Zalnoc.

În județul *Satu Mare*, Corund și Soconzel⁴⁶.

De asemenea, s-au construit biserici noi în Bihor la Sălard, Săcuieni, Livada, Gălășeni, Poiana – Vașcău; în județul Sălaj: Giurtelecul Șimleului, Aleuș, Bezded, Călacea, Ciumărna, Dragu, Domnin, Ileana, Inău, Solomon și altele; în județul Satu Mare: Satu Mare IV, Coca, Poiana Codrului, Corund, Lucăceni, Scărișoara, Soconzele și altele⁴⁷.

O altă direcție pe care nu a abandonat-o niciodată a fost cea culturală, cărturărească. Nu puține sunt mărturiile în care atât angajați ai Centrului Eparhial, cât și laici, ne spun că lampa de pe biroul Prea Sfințitului nu se stinge până târziu în noapte, pentru a putea scrie noi pagini pentru articole, studii sau cărți, predici sau pastorale, că studiază sau pur și simplu meditează la problemele ce așteptau rezolvare.

Ierarhul cărturar orădean nu a pregetat nici o clipă să pună pe hârtie, în buna tradiție a vlădicilor români, trăirile autentice validate de bogate experiențe duhovnicești. De aceea, „pâinile calde pentru suflet” erau adevărate punți de legătură între autor și cititor.

După venirea la Oradea, „năștea” câte un copil an de an. În fiecare an reușea să mai scoată de sub tipar lucrări de teologie sau istorie. Astfel, îi apare în două ediții 1974 și 1976 – *Cuvântări liturgice*, cu explicarea pe larg a Sfintei Liturghii, pornite de la

⁴³ Ioan Negroiu, „Zece ani de realizări...”, în *Mitropolia Ardealului*, XXVI, nr. 1-3, 1981, p. 11

⁴⁴ Pr. Liviu Ungur, „Să ne aducem aminte de ilustrul vlădică Dr. Vasile Coman”, în *Legea Românească*, nr. 2/2007, p. 44

⁴⁵ Diacon Dr. Teodor Savu, „Colecția de obiecte bisericești a Episcopiei Ortodoxe Române a Oradiei”, în vol. *Trepte noi și vechi de istorie, cultură și viață bisericească în Eparhia Oradiei. Mărturii și evocări*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Oradiei, Oradea, 1980, p. 208. În acest material, Părintele diacon Teodor Savu face o amplă descriere a colecțiilor muzeale existente la acea dată, precum și așezarea lor în camerele rezervate.

⁴⁶ Ioan Negroiu, *Zece ani ...*, p. 13

⁴⁷ *Ibidem*, p. 13; Idem, „Realizări pe tărâm gospodăresc în Eparhia Oradiei”, în vol. *Trepte noi și vechi...*, p. 187-189

convingerea că în cultul Bisericii Ortodoxe, adevărurile de credință și cele morale ale creștinismului sunt îndreptar și coordonate ale vieții duhovnicești a credincioșilor. *Carte de învățătură creștină ortodoxă*, București, 1978, în colaborare cu pr. Dumitru Călugăr, pr. Petre Deheleanu și pr. Dumitru Radu. *Slujind lui Dumnezeu, slujind oamenilor*, în două ediții 1980, 1984 – o carte de predici la duminici și sărbători, cuvântări la diferite ocazii. *Scrieri de teologie liturgică și pastorală*, Oradea, 1983, un adevărat îndreptar al lucrării pastoral-misionare. *Cuvinte pentru suflet*, două ediții, Oradea, cuprinzând calde pâini de hrană duhovnicească. *În apărarea unității credinței străbune*, Oradea, 1988, în care sunt reluate cuvântările liturgice, îmbogățite cu alte lucrări misionare. *Monumente istorice bisericesti din Eparhia Oradiei*, 1978, o monografie a tuturor bisericilor de lemn din ținuturile Bihorului, Sătmarului și Sălajului în colaborare cu profesorul Ioan Godea și Ioana Cristache-Panait. *Trepte noi și vechi de istorie, cultură și viață bisericească în Eparhia Oradiei. Mărturii – evocări*, 1980, o valoroasă carte de istorie bisericească. *Roman Ciorogariu*, 1981, o monografie epistolară a ctitorului Episcopiei Oradiei. *Din activitatea bisericească a Episcopiei Ortodoxe a Oradiei în ultimii 200 de ani*, 1985, un amplu și dens periplu istoric al Episcopiei noastre. *Obiecte de artă veche bisericească din colecția muzeală a Episcopiei Oradiei*, 1986⁴⁸. Pe lângă cărțile de teologie nu i-a uitat niciodată pe cei mai simpli, publicând o amplă *Carte de rugăciuni și învățături de credință* (600 de pagini), apărută în ediții aproape anuale, *Acatistierul*, precum și *Îndrumătorul bisericesc, misionar și patriotic*, precum și alte cărți și publicații.

Avea o relație deosebită cu intelectualii orădeni. La dineuri oficiale sau simple întrevederi se întreținea cu profesori, ziariști, filosofi, medici și alți oameni de cultură. „Era o emulație dintre Biserică și cultură, ceea ce aduce reale foloase pentru activitatea misionară și inclusiv pentru Biserică”⁴⁹. Ca urmare a acestor discuții și relații s-au născut valoroase cărți bisericești tipărite sub editura Episcopiei Oradiei. Tot în plan cultural, reînvie în 1990 revista bisericească a Episcopiei Oradiei – *Legea Românească*, întemeiată de Roman Ciorogariu, în 1921.

Numit și „ierarhul misionar” pentru deschiderea sa spre misiunea ce i-a fost încredințată, P.S. Vasile a purtat de grijă, prin încredințarea Sfântului Sinod și Vicariatului Ortodox Român din Ungaria cu sediul la Giula. Purtarea de grijă s-a concretizat în sprijinire duhovnicească, slujind în câteva din parohii, le trimitea regulat calendare, cărți și obiecte bisericești⁵⁰.

6. „Marea trecere”

După o lungă și grea suferință, care i-a măcinat și i-a slăbit puterile, prin necunoscuta rânduială a Proniei Cerești, în ziua de 10 iulie 1992, la orele 15⁰⁰, s-a stins din viața aceasta trecătoare, și-a încetat drumul pe acest pământ începându-l pe cel din veșnicie, s-a născut în viața cea veșnică a Împărăției Cerurilor „blândul logofăt spiritual al Oradiei sfârșitului de secol XX”⁵¹.

Vestea despre adormirea în Domnul a Întâistătătorului eparhiei a cutreierat repede toată întinderea ei, stârnind păreri de rău din partea tuturor celor ce l-au cunoscut și apreciat. Clopotele tuturor bisericilor l-au plâns și i-au chemat pe drept-credincioșii creștini la priveghere și rugăciuni pentru cel care le-a fost învățător și arhieru pentru aproape douăzeci și doi de ani⁵².

⁴⁸ Pr. Dorel Rusu, *O viață închinată lui Dumnezeu ...*, p. 15

⁴⁹ *Episcopul Vasile Coman – părintele preoților. Interviu ...*, p. 112

⁵⁰ Pr. Dorel Rusu, *O viață închinată lui Dumnezeu ...*, p. 14

⁵¹ Drd. Stelian Gomboș, „Prea Sfinția Sa Dr. Vasile Coman Episcopul Oradiei – frânturi de gânduri și sentimente la împlinirea a cincisprezece ani de la marea sa trecere ...”, în *Legea Românească*, nr. 2 / 2007, p. 46

⁵² Anunțuri de deces au fost făcute în număr mare, fiind transmise și mesaje de condoleanțe familiei P.S. Vasile. Între cei care au făcut anunțuri amintim: Prefectura Bihor; Consiliul Județean Bihor; Protopopiatul Oradea cu întreg personalul administrativ prin prot. Aurel Pușcaș; Protopopiatul Beiuș prin prot. Gavril Popa; Protopopiatul Tinca prin prot. Mihai Iancu; Membrii Adunării Eparhiale; Parohia Oradea Vii – C.F.R., Dieceza Română Unită cu Roma; Partidul Republican; Inspectoratul Județean de Poliție Bihor; Senatul Universității din Oradea și Decanatul Facultății de Teologie; Colectivul Muzeului Țării Crișurilor; Inspectoratul Școlar Județean Bihor, precum și anunțuri din partea diferitelor persoane care l-au cunoscut – vezi *Crișana*, nr. 673, p. 15

În data de 11 iulie, Arhiepiscopul-vicar Ioan Mihălțan dimpreună cu inspectorul eparhial pr. Liviu Ungur, s-au ocupat de cele de trebuință pentru pravila călugărească îmbrăcând trupul neînsuflit cu odăjdii arhieresti așezându-l în sicriu⁵³. Deoarece era în plină vară, trupul a fost lăsat la spital până în data de 12 iulie, perioadă în care au fost făcute și pregătirile necesare pentru înmormântare. Transferul de la spital către sediul episcopiei și mai apoi către Catedrala „cu Lună” a fost unul impresionant, cortegiul funerar fiind nevoit să oprească de mai multe ori în diferite puncte ale orașului pentru ca iubitelor vlădică să i se acorde ultimul omagiu de către credincioși. „După o scurtă slujbă de pomenire în fața spitalului, în care a decedat, cortegiul s-a oprit în intersecția străzilor Magheru și Republicii (în fața magazinului „Crișul”), unde aștepta un mare număr de credincioși din oraș, în frunte cu preoții lor. Corul catedralei, condus de pr. Traian Codilă, a dat răspunsurile la ectenii și a cântat bucăți corale funebre. Purtat pe umeri de preoți, sicriul a fost depus pentru ultima oară, pentru câteva momente în incinta sediului episcopal, unde iarăși s-au făcut rugăciuni de pomenire”⁵⁴.

La acest moment de doliu pentru Eparhia Oradiei au participat înalții ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române: P.F. Patriarh Teoctist, Î.P.S. Antonie, mitropolitul Ardealului; P.S. Timotei al Aradului; P.S. Calinic al Argeșului; P.S. Iustinian al Maramureșului; P.S. Irineu Bistrițeanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Clujului; P.S. Emilian Arădeanul, Arhiepiscop-vicar al Episcopiei Aradului; P.S. Ioan Crișanul, Arhiepiscop-vicar al Episcopiei Oradiei. Alături de aceștia au participat și reprezentanți ai celorlalte culte: P.S. Vasile Hosu, Episcop greco-catolic; P.S. József Tempfli, Episcop romano-catolic; Eminența Sa László Tökés, Episcop reformat. De asemenea și reprezentanți ai conducerii Statului, prefecți ai județelor Bihor, Sălaj și Satu Mare⁵⁵. Dar cel mai important număr a fost cel al preoților și credincioșilor care au umplut Catedrala cu Lună.

Odată cu mutarea, la scurtă vreme, și a osemintelor episcopului Nicolae Popoviciu s-a împlinit binecuvântata „troiță de arhierie”⁵⁶, pe a căror luptă, osârdie și jertfelnicie s-a temeluit Episcopia Ortodoxă a Oradiei din epoca modernă.

7. Activitatea cărturărească

Înainte de alegerea în scaunul de episcop la Oradea

O bogată activitate a desfășurat Prea Sfinția Sa și pe linie culturală, imprimând întregii preoțimi un dinamism activ și creator pus în slujba Bisericii. În ceea ce privește activitatea cărturărească, Prea Sfinția Sa spunea că a avut „fericitul prilej ca de la începutul activității mele, să mă aflu în preajma unor mari ierarhi transilvăneni, pe lângă care am crescut și mi-am putut îmbogăți cunoștințele”⁵⁷.

„Două lucruri mi-au fost dragi în viața cartea și felonul”. Putem afirma despre Prea Sfinția Sa că a fost un neobosit în ale scrisului, iar tot ceea ce a scris sau a fost tipărit sub îndrumarea lui, a fost adaptat timpului și problemelor cu care se confrunta Biserica și oamenii. Elocvente sunt mărturiile unor colaboratori: „Când se tipărea o carte proprie și îi aduceam întâiul exemplar, se bucura intens și spunea: «Această carte este ca un copil al meu»”⁵⁸.

Principalele lucrări ale Prea Sfințitului Episcop Vasile dinainte de venirea la Oradea sunt: „Raportul dintre rugăciunile pentru morți și purgatoriu” în *Revista Teologică*, 1938; *Creație, evoluție și transformism*, Sibiu, 1940; *Adevărul ortodox și greșeala sectară despre Sfânta Tradiție*, Sibiu, 1941; *Hristos și tineretul. Meditații*, Brașov, 1943; *Religie și caracter*,

⁵³ *Încetarea din viață a prea Sfințitului Părinte Dr. VASILE COMAN Episcopul Oradiei*, în *Legea Românească*, an III (serie nouă), 1992, p. 1

⁵⁴ *Ibidem*; Episcop Ioan Mihălțan-Crișanul, „La Episcopia Ortodoxă Română Oradea a fost arborat steag de doliu”, în *Crișana*, an IV, nr. 673 din 14 iulie 1992, p. 2; „Dinspre lumea luminii spre lumea umbrelor”, în *Crișana*, an IV, nr. 676 din 17 iulie 1992, p. 8

⁵⁵ *Ibidem*, p. 2

⁵⁶ Pr. Dorel Octavian Rusu, „O viață închinată slujirii lui Dumnezeu și oamenilor Dr. Vasile Coman, episcopul Oradiei”, în vol. *Episcopul Dr. Vasile Coman al Oradiei: 20 de ani de la înveșnicirea sa* (coord. Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru Megheșan, Pr. Lect. Univ. Dr. Emil Cioară), Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 2012, p. 105

⁵⁷ Ioan Negroiu, „Zece ani ...”, p. 9

⁵⁸ Pr. Dorel Rusu, „O viață închinată lui Dumnezeu ...”, p. 15

Braşov, 1944; *Exorciştii în dreptul bisericesc*, Braşov, 1945; *Hristos în familie*, Braşov, 1945; *Temeiul biblic și patriotic al rugăciunilor pentru căpetenia și autoritățile statului*, Sibiu, 1955.

Lucrări în timpul arhipăstoririi la Oradea

Între cele mai importante lucrări amintim:

Cuvântări liturgice, în două ediții 1974 și 1976

Slujind lui Dumnezeu, slujim oamenilor, în două ediții 1980 și 1984 și o ediție apărută postum în anul 2008

Scrieri de teologie liturgică și pastorală, 1983

Cuvinte pentru suflet, în două ediții 1985 și 1987

În apărarea unității credinței străbune, 1988

Religie și caracter – contribuții la cunoașterea și predarea religiei în perioada adolescenței, 1992.

Colaborări la revistele teologice și culturale

*Rugăciunile pentru căpetenia și autoritățile Statului în cultul creștin*⁵⁹

*Mântuirea în Iisus Hristos prin Biserică*⁶⁰

*Sfântul Vasile Cel Mare păstor de suflete*⁶¹

*Răspândirea cărților de cult de la Râmnic, în parohiile din Țara Bârsei*⁶²

*Pentru o preoție slujitoare*⁶³

*Sfânta Euharistie, taina unității creștinilor*⁶⁴

*Locul și rostul preotului în parohie - câteva îndrumări pastorale pentru trupul de acum*⁶⁵

*Episcopul Roman Ciorogariu, luptător pentru libertatea și dreptatea poporului român din Transilvania*⁶⁶

*Însemnătatea Scripturii și a Tradiției în cultul Bisericii Ortodoxe*⁶⁷

8. Activitatea în cadrul Comisiei ecumenice

Între activitățile pastorale care i-au fost însărcinate de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a fost aceea de a participa, ca reprezentant, în Comisia ecumenică de dialog cu Biserica Luterană, sarcină de care s-a achitat admirabil, participând la mai multe conferințe teologice interconfesionale.

Episcopul Vasile Coman a condus delegația oficială a Bisericii Ortodoxe Române vreme de 12 ani (1979-1991), a rostit cuvinte de salut și referate foarte interesante și bine documentate. Ele au drept caracteristică de bază o legătură vie și profundă a teologiei cu viața Bisericii în general și a teologiei cu viața credinciosului creștin în special⁶⁸. Aceste

⁵⁹ + Episcop dr. Vasile Coman, „Rugăciunile pentru căpetenie și autoritățile statului în cultul creștin”, în *Mitropolia Banatului*, nr. 10-12 / 1970; 7-9 / 1973; 7-9 / 1979; 4-6 / 1980; 7-9 / 1980. De asemenea au fost publicate în vol. *Scrieri de teologie liturgică și pastorală*, Oradea, 1983, p. 15-132 precum și într-un volum postum + Vasile Coman, *Rugăciunile pentru autoritățile statului în cultul creștin*, ediție îngrijită de Pr. Dr. Cristian Muntean, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2007.

⁶⁰ *Orthodoxia*, XXXVII, nr. 2, 1985

⁶¹ + Vasile Coman, „Sfântul Vasile cel Mare păstor de suflete”, în *Mitropolia Banatului*, XXIX, nr. 4-6 / 1979

⁶² Vasile Coman, „Răspândirea cărților de cult de la Râmnic, în parohiile din Țara Bârsei”, în *Mitropolia Olteniei*, XXIII, nr. 9-10 / 1971

⁶³ + Vasile Episcopul Oradiei, „Pentru o preoție slujitoare. Gânduri și sugestii pentru o pastorație în actualitate”, în *Mitropolia Ardealului*, XVI, nr. 9-10 / 1971

⁶⁴ Vasile Coman, „Sfânta Euharistie, taina unității creștinilor”, în *Mitropolia Ardealului*, XXVI, nr. 1-3 / 1981

⁶⁵ Idem, „Locul și rostul preotului în parohie - câteva îndrumări pastorale pentru trupul de acum”, în *Mitropolia Ardealului*, XXVI, nr. 7-9 / 1981

⁶⁶ Idem, „Episcopul Roman Ciorogariu, luptător pentru libertatea și dreptatea poporului român din Transilvania”, în *Mitropolia Ardealului*, XXI, nr. 7-9 / 1976; Idem, „Roman Ciorogariu, martor și cronicar al unirii de la 1 decembrie 1918”, în vol. *Trepte vechi și noi...*, p. 411-414

⁶⁷ Idem, „Însemnătatea Scripturii și a Tradiției în cultul Bisericii Ortodoxe”, în *Orthodoxia*, XXXII, nr. 4 / 1980

⁶⁸ Pr. prof. dr. Nicolae Dura, „Episcopul Dr. Vasile Coman partener în dialogul interconfesional extern”, în vol. *Episcopul Dr. Vasile Coman ...*, p. 79

dialoguri ecumenice au rămas sub numele de Goslar, după localitatea din Germania, unde a avut loc cea dintâi întrunire, desfășurată între 19 și 23 noiembrie 1979⁶⁹. A doua întâlnire de dialog, numită și Goslar II, a avut loc la Iași între 23-26 octombrie 1980.

Celelalte întâlniri s-au desfășurat astfel: Goslar III întrunit la Haus Reineberg din Westfalia între 28 mai și 3 iunie 1982; Goslar IV între 6-11 mai la Techirghiol; Goslar V între 18-27 mai la mănăstirea Kirchberg Sultz pe Nektar.

De asemenea a participat și la Dialogul bilateral teologic între Biserica Ortodoxă și Federația Mondială Luterană, conferința desfășurându-se la Helsinki între 28 august-4 septembrie 1981.

Episcopul Vasile a participat și la dialogul general dintre Ortodoxie și Luteranism, în Creta (28 mai-3 iunie 1987).

Cu ocazia parastasului pentru eroii din timpul căderii Constantinopolului, în numele delegației române, P.S. Vasile a arătat ocrotirea de care s-au bucurat refugiații greci în Țările Române, iar cultura bizantină a aflat la români un centru de manifestare⁷⁰.

Din referatele susținute de Episcopul Vasile, la aceste întruniri interconfesionale, reiese clar atât profunzimea cât și legătura lor cu viața creștină autentică. În calitatea sa inițială de teolog bine pregătit la Cernăuți și la București, apoi de preot slujitor, protopop și apoi episcop, a îmbinat armonios o teologie ancorată pe realismul vieții.

Concluzii

Slujind lui Dumnezeu atât ca preot, dar și ca ierarh, chipul său, dar și activitatea sa bogată închinată binelui obștesc, de asemenea și slujirea sa desăvârșită, ne face să îl simțim pe ierarhul orădean ca pe un model de urmat.

Pe tot parcursul activității sale, episcopul Vasile Coman a împreunat rugăciunea cu munca și iubirea de Dumnezeu cu iubirea de oameni.

Așadar, prin activitatea sa, vrednicul de pomenire Episcop Vasile Coman al Oradiei și-a înscris numele în pleiada marilor ierarhi care l-au precedat în scaunul episcopal al Oradiei Mari, Roman Ciorogariu, Nicolae Popoviciu și Valerian Zaharia, dar și al ierarhilor Ardealului numindu-i aici pe Miron Cristea, Nicolae Bălan, Nicolae Mladin sau Antonie Plămădeală.

Ca o concluzie, cei douăzeci de ani de episcopat la Oradea au făcut ca personalitatea Episcopului Vasile Coman să își înfigă adânc rădăcinile în aceste pământuri stăpânite odată de Menumurut, și să poarte cu vrednicie numele de „al Oradiei” pentru că s-a identificat cu Oradea.

⁶⁹ Pr. prof. dr. Cristian Muntean, „Cronologie”, în vol. *Episcopul Dr. Vasile Coman ...*, p. 336

⁷⁰ † Vasile Episcopul Oradiei, „Al patrulea dialog ortodox-luteran din Creta”, în *Îndrumător Bisericesc, misionar și Patriotic*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Oradiei, Oradea, 1988, p. 131-132

